

Städer och entreprenörskap

I denna artikel diskuterar vi varför entreprenörskap gynnas av stora städer. Vi förklarar först varför stora städer underlättar de entreprenöriella experimentella processer som ofta driver kunskapsöverspillningen i ekonomin. Många nya idéer baseras på imitation, vidareutveckling och kombinationer av gamla idéer och städer kan fungera som ”kuvöser” för nya idéer. Detta leder till självförstärkande processer där entreprenörer, kapital och arbetskraft dras till täta och dynamiska miljöer som präglas av många kompetenta kunder, många andra (liknande eller kompletterande) företag samt hög ekonomisk aktivitet.

En snabb betraktelse över Sverige ur ett spatialt perspektiv ger en brokig och fascinerande bild. En mindre lägenhet i Stockholms innerstad på 25 m² säljs i dag utan några större problem för över 1,5 miljoner kr. För motsvarande summa pengar skulle man kunna skaffa sig en paradvilla i Norrlands inland. Trots detta är Stockholm utsatt för ett enormt inflyttningstryck. Bara år 2009 ökade befolkningen i Stockholms stad med nästan 20 000 personer, motsvarande hela befolkningen i Simrishamns kommun, vilket sätter ytterligare press på den redan hårt ansträngda bostadsmarknaden.¹ Hela Stockholms läns befolkning förväntas öka med mellan 300 000 och 500 000 personer fram till år 2030, dvs Stockholms expansion i ett 20-årsperspektiv kommer att motsvara mer än hela Malmö stad med omnejd.²

Den andra sidan av myntet är att lönenivåerna i Stockholm ligger en bra bit över genomsnittet i landet, för att inte tala om i förhållande till lönenivån ute på landsbygden.³ Detta avskräcker dock inte företag från att fortsätta att etablera sig i just Stockholm. Stockholm med dess grannkommuner tycks ständigt ligga i topp över de regioner som har flest nyregistrerade företag i förhållande till befolkningsunderlaget.⁴

Samma fenomen kan ses i övriga storstadsregioner. För inte alltför länge sedan talade man om varvskris och dystra tider i Malmö. I dag spanar Tur-

MIKAEL STENKULA OCH YVES ZENOU

Mikael Stenkula är fil dr i nationalekonomi och verksam vid Institutet för Näringslivsforskning (IFN).
mikael.stenkula@ifn.se

Yves Zenou är professor i nationalekonomi och verksam vid Stockholms universitet och Institutet för Näringslivsforskning (IFN).
yves.zenou@ne.su.se

¹ Stockholms Stads Utrednings- och Statistikkontor (2010). I denna siffra ingår effekter från in- och utflyttning samt antal födda och döda i kommunen under året. Bruttoinflyttningen var över 60 000.

² Se t ex Länsstyrelsen i Stockholms Län (2010).

³ Ojusterade data från SCB visar t ex att den sammanräknade förvärvsmedianinkomsten ligger drygt 10 procent högre i Stockholms län jämfört med ett riksgenomsnitt. Inkomstfördelningen är också betydligt ojämnare i Stockholm och den sammanräknade förvärvsinkomsten för inkomster i den 90:e percentilen (P90) ligger ca 25 procent högre än riksgenomsnittet. Detta beror antagligen både på att samma typ av arbete ger bättre betalt i storstäder och att mer välbetalda yrkeskategorier är överrepresenterade i stora städer.

⁴ Se t ex Nyföretagarbarometern (2010).

Författarna tackar Jan Wallanders och Tom Hedelius stiftelse för finansiellt stöd.

ning Torso stolt ut över Öresundsbron och ett stenkast därifrån planerar Lund och dess anrika universitet för ett flervetenskapligt forskningscenter baserat på världens mest kraftfulla neutronkälla, ESS. Malmö präglas av framtidstro och tillförsikt. Skåne är återigen en framtidsregion att räkna med. Detsamma kan sägas gälla Göteborg.

Hur ska detta förstås? Vad är det som gör storstadsregioner så attraktiva? För att förstå detta måste man anlägga ett spatialt perspektiv. Storstäderna har som en följd av globaliseringen och genom övergången till en mer tjänstebaserad och kunskapsintensiv ekonomi fått en ökad betydelse. Storstäderna tycks sporra tillväxten och fungera som ett tillväxtnav dit aktivitet koncentreras, utvecklas och sprids, medan landsbygden allt mer tycks halka efter. Statistiken ger vid handen att det inte är en synvilla eller ett tillfälligt fenomen. Alla regioner utom storstadsregionerna (inklusive Uppsala) har minskat sin andel av BNP sedan 1985. Stockholms län stod 1985 för drygt en femtedel av landets BNP, i dag börjar siffran närma sig en tredjedel och det finns inget som talar för att denna andel inte skulle fortsätta att växa framgent.⁵

En anledning till storstädernas betydelse är att de kan fungera som en språngbräda för entreprenöriell aktivitet. En ny insikt inom ekonomisk geografi är att storstaden kan ha en avgörande roll för att stimulera och utveckla entreprenörskap; samtidigt har entreprenörskapsforskningen lyft fram entreprenörens betydelse för tillväxt.

Storstäderna kan fungera som en katalysator för tillväxt genom att utgöra en naturlig bas för entreprenöriell experimentlusta och upptäckaraktivitet. Skärningspunkten mellan entreprenörskapsforskning och ekonomisk geografi är ett nytt forskningsområde som denna artikel vill göra läsarna uppmärksamma på och vars slutsatser kan ge *en* förklaring till den utveckling som vi ser inte bara i Sverige utan även i andra västländer.

Storstäderna står inför en renässans och entreprenörens behov av storstaden är en viktig delförklaring till detta fenomen.

1. Entreprenörskapets spatiala dimension

En framgångsrik ekonomi bärs upp av en identifierings-, kommersialiserings- och selektionsprocess. Identifieringsprocessen präglas av förmågan att urskilja (eller generera) nya idéer och innovationer. Kommersialiseringsprocessen präglas av viljan och möjligheten att introducera dessa på en marknad. I den avslutande selektionsprocessen sällas sämre innovationer bort och bättre innovationer ersätter befintliga. På detta sätt är ekonomin ständigt utsatt för ett omvandlingstryck. I en dynamisk ekonomi kommer befintliga produkter, företag och kanske t o m hela marknader att försvinna och kontinuerligt ersättas av nya produkter och företag som är bättre och effektivare. Etableringar av nya marknader eller nischer kommer att fungera som en naturlig experimentverkstad, där nya idéer prövas mot gamla och de mest framgångsrika överlever medan de utan framtidsutsikter avvecklas

⁵ Forslid (2008).

och frigör resurser. Det är denna process som Joseph Schumpeter så passande döpte till ”kreativ förstörelse”.⁶

Det visar sig emellertid att entreprenörskap också har en viktig spatial dimension, som kan kopplas till agglomeration och städer, vilken ofta förbigåtts. Precis som inom nationalekonomins huvudfåra sedan mellankrigstiden kom inte entreprenörskapets betydelse att diskuteras och analyseras inom ekonomisk geografi. Anledningen var bl a att det matematiska angreppssätt som kom att utvecklas och appliceras inom nationalekonomin – vilket utvecklat ämnet och gett många inflytelserika insikter – i kombination med en standardmodell av identiska företag som fritt kan etablera sig på marknaden (*free entry*) och har noll vinst i jämvikt, effektivt eliminerade behovet av entreprenörskap.⁷ Det har emellertid även tidigare förekommit diskussioner om entreprenörskap kopplat till ekonomisk geografiska spörsmål, men då endast i verbal form.⁸

Uppkomsten av städer kan ha en direkt koppling till enskilda entreprenörer. Utan entreprenören Göran Fredrik Göransson, som tog med sig idéer och ett skandinaviskt patent för bessemerprocessen vid stålframställning från en resa i USA, hade inte orten Sandviken med dess kända järnverk etablerats och utvecklats. Det finns på motsvarande sätt andra städer som är präglade av enskilda personers entreprenöriella gärningar. Vissa städer och orter är i dag främst förknippade med framgångsrika produkter och är ett tydligt exempel på hur entreprenörskap och städer inte sällan hör ihop, såsom Gustavsberg (porslin), Huskvarna (symaskiner m m), Orrefors (konstglas), Perstorp (laminatplattor men även i viss mån ättika) och Ramlösa (skånskt mineralvatten i premiumsegmentet). Entreprenörens betydelse för städerna och städernas betydelse för entreprenören är ett nytt forskningsområde som ännu befinner sig i sin linda. Det finns emellertid mycket som kan sägas om detta område redan nu. Många ekonomisk-geografiska modeller har också indirekt haft en entreprenöriell dimension och skulle relativt lätt kunna byggas ut med ett entreprenöriellt inslag eller omtolkas som om de innehöll ett entreprenöriellt bidrag.

Skapandet av ny kunskap, som är en viktig del i ny tillväxtteori, är nära kopplat till innovationer och entreprenörskap. En grundtanke bakom denna idé är att generering av ny användbar kunskap, som vi ovan nämnt, kräver experimentering från entreprenörens sida eftersom det är omöjligt att på förhand veta vad som är praktiskt möjligt, nöjaktigt efterfrågat och tillräckligt lönsamt. I en stor och diversifierad stad finns det fler sätt att kombinera och prova sin verksamhet på, t ex vilka insatsvaror som ska användas, vem man ska ha som leverantör, vilken kundgrupp man ska vända sig till, vem man ska anställa, vem som ska finansiera verksamheten etc. En stor stad underlättar

⁶ För en utförligare diskussion om entreprenörens funktion och dess betydelse för tillväxt, se Henrekson och Stenkula (2007).

⁷ Glaeser m fl (2010, s 3).

⁸ Se t ex Hoover och Vernon (1959), Vernon (1960) eller Chinitz (1961). Det verbala angreppssättet kom att leva vidare inom den sk österrikiska nationalekonomiska idétraditionen och här har också en livlig diskussion om entreprenörens betydelse pågått.

därför den experimentella process som krävs för att generera ny kunskap.⁹

Grunden för entreprenöriell aktivitet är alltså en experimentell fas där nya idéer, brett definierat, kan prövas. Ju större en stad är desto större är efterfrågan på differentierade, specialiserade eller nya produkter. Det är detta som gör stora städer speciellt lämpade som experimentella verkstäder där nya idéer kan formas, testas och utvecklas. Samtidigt kan en stor potentiell avsättningsmarknad gynna innovationer, eftersom en stor hemmamarknad kan medföra ökad avkastning av att införa nya produkter.¹⁰ Entreprenörskap kan också ha en direkt lokal dimension. Information är, som Friedrich Hayek (1945) påpekade, inte bara viktig och bristfällig (och därför dyrbar) utan även utspridd. Inte ens den kunnigaste experten, ekonomen eller företagaren i ett land är väl insatt i mer än någon bråkdel av landets branscher och företag. Information är ofta lokal; en butiksägare i Örebro vet förmodligen mer om handeln i sitt område än vad alla Stockholms konsultbyråer sammantaget gör.

2. Lokal kunskapsöverspillning

Det finns mycket som empiriskt talar för att kunskapsöverspillningen har en lokal dimension. Jaffe m fl (1993, 2000), Anselin m fl (1997), Maurseth och Verspagen (2002) och Zucker m fl (1998) har alla visat på kunskapsöverspillningens geografiska begränsningar, genom att bl a undersöka användningen av patent. Kunskapens lokala natur och fördelen av att vara belägen nära kunskapens ursprung eller källa har även diskuterats av t ex Audretsch och Feldman (1996), Bottazzi och Peri (2003) och Moreno m fl (2006).

Ett historiskt exempel som kan ges är de banbrytande innovationerna under den industriella revolutionen där lokala uppfinnare och entreprenörer lånade och inspirerades av varandra. Patenttvister var dock legio. Exempelvis konstruerades den vattendrivna spinnmaskinen av Richard Arkwright. Han hade fått idén till maskinen när han pratade med urmakaren och vännen John Kay vars granne och uppfinnare Thomas Highs hade funderat på en liknande maskin. Highs, i sin tur, hade fått idén från Lewis Paul och John Wyatt. Baptista och Swann (1998) har visat att innovativa processer kan främjas i områden där branscher ligger koncentrerat genom att underlätta utbyte av erfarenhet, information och kunskap. Detta gäller i synnerhet icke-kodifierad sk tyst (*tacit*) kunskap.¹¹

Detta samband leder också till en självförstärkande process, där potentiella entreprenörer dras till stora marknader och städer där man kan vara nära andra entreprenörer och dra fördel av kunskapsöverspillning, vilket i

⁹ Se Duranton och Puga (2001) för en modell.

¹⁰ Krugman (1991).

¹¹ Termen *tacit knowledge* kommer ursprungligen ifrån den ungerske filosofen Michael Polanyi, se t ex Polanyi (1967). Explicit, icke-tyst, kunskap kan ses som en teknisk och formaliserbar expertkunskap, medan tyst kunskap är en mer praktisk form av kunskap knuten till enskilda individers unika situation och upplevelser och kan följaktligen inte skrivas ner och lätt överföras mellan individer.

sin tur gör dessa städer ännu mer attraktiva för andra entreprenörer.¹² Icke-standardiserade och otraditionella produkter är ofta koncentrerade till differentierade storstäder, vilket understryker deras roll som entreprenöriell bas.¹³ Givet att framgångsrikt entreprenörskap också leder till sysselsättningsstillväxt och efterfrågan på arbetskraft kommer framgångsrika städer att expandera och dra till sig ytterligare resurser för fortsatt expansion.¹⁴ Denna process kommer att resultera i vågor av innovation och utveckling, där stora entreprenöriella genombrott och innovationer följs upp av kompletteringar, förbättringar och utvecklingar av grundinnovationen. Det omvända gäller för avfolkningsorter som blir allt mindre intressanta ur entreprenöriell synvinkel, vilket drar resurser från dessa platser vilket gör dem ännu mindre attraktiva osv.

Hela idén med kunskapsöverspillning har en nära koppling till städer och entreprenörskap. Entreprenören kan utgöra en viktig pusselbit när det gäller kunskapsöverspillning. Fokus i många icke-entreprenöriella modeller ligger på företaget som sådant, ofta görs dessutom antagandet att antalet företag är konstant. Inget av dessa antaganden är adekvat eftersom kunskaper och idéer finns och utvecklas hos individer, inte i företagen i sig. Om det är praktiskt och juridiskt möjligt och om de själva vill, kan kompetenta individer lämna t ex ett storföretag och ta nyvunnen kunskap eller en affärsidé med sig in i andra företag, sektorer och städer.¹⁵ En etablering av ett nytt företag kan i detta fall bli det sätt på vilket individens kunskap manifesteras och sprids vidare inom ekonomin.¹⁶ Xerox och Apple startades t ex därför att grundarna av dessa företag inte fick gehör för de idéer som de hade om kopieringsmaskiner respektive datorer inom de befintliga organisationer där de var anställda.¹⁷ Kopplingen mellan entreprenörskap och kunskapsöverspillning är väl etablerad.¹⁸

Kunskapsöverspillning och dess positiva betydelse för innovation och entreprenörskap som är nära kopplade med närhet och täthet i städer har emellertid också en negativ sida. Även ”negativ” kunskapsöverspillning och improduktivt eller t o m destruktivt entreprenörskap existerar, där information som underlättar, inspirerar och utlöser kriminalitet och våld lättare sprids i städer. Täthet kan också öka exponeringen av sociala skillnader, vilket ytterligare kan generera frustration, våld och kriminalitet.¹⁹

Många entreprenörer är, slutligen, relativt immobilabla och vill bygga upp och utveckla sina företag på den ort där de vuxit upp, utbildat sig, för tillfäl-

¹² Kerr (2010) har visat att innovativa genombrott normalt följs upp av ny forskning ämnad att utveckla och förbättra den ursprungliga innovationen. Denna utveckling lockar till sig kompetenta personer utifrån som vill delta och bidra till denna process.

¹³ Duranton och Puga (2000).

¹⁴ Se t ex Fujita och Krugman (2000) för en modell med självförstärkande processer där fler företag attraherar fler invånare och fler invånare attraherar fler företag.

¹⁵ Detta förutsätter att företaget där individerna är anställda inte med hjälp av patent fullt ut kan skydda sig mot detta.

¹⁶ Se vidare Audretsch (1995).

¹⁷ Audretsch och Thurik (2004).

¹⁸ Se t ex Acs m fl (2009), Acs och Sanders (2008) eller Audretsch och Lehmann (2005).

¹⁹ Glaeser (1994), Glaeser och Sacerdote (1999) och Zenou (2003).

let arbetar eller har en annan anknytning till. Detsamma kan gälla kompetenta arbetstagare som en entreprenör behöver.²⁰ Även om entreprenörer inte gärna flyttar på sig utan gärna bygger upp och utvecklar företag lokalt betyder inte det att det lokala företagsklimatet är ointressant, eftersom det gäller att få lokala potentiella entreprenörer att verkligen vilja utveckla sin potential i stället för att t ex förbli eller vara anställda. Forskning har också visat att framgångsrika avknoppningar ofta är belägna nära sina moderbolag.²¹ Att knyta till sig framgångsrika entreprenörer och uppmuntra avknoppningar kan ge positiva följdverkningar. Tillväxten i olika orter kan därmed vara starkt influerad av enskilda människors vilja och förmåga att utöva lokalt entreprenörskap.²² Framgångsrika orter kan i stor utsträckning vara beroende av innovativa entreprenörer. Den urbana fördelen av att generera idéer i täta och koncentrerade områden är inget annat än en spegling av lokal kunskapsöverspilling.

3. Kompletterande kompetensers spatiala dimension

Entreprenörer verkar nu inte i ett vakuum utan det behövs många kompletterande kompetenser för att framgångsrika företag och tillväxt ska uppstå.²³ Även dessa har ofta en spatial och lokal dimension.

Entreprenören kan visserligen vara den som själv kommer på en uppfinning, men ofta finns det en oberoende *uppfinnare* som inte har kompetens eller ser potentialen i det han/hon uppfunnit. Det är inte orimligt att det finns en lokal dimension i detta, där en lokal entreprenör har lättare att upptäcka och utveckla en idé av en lokal uppfinnare. I större städer torde också antalet lokala uppfinningar och idéer som florerar vara större.

Entreprenörer är också beroende av *leverantörer*. Här finns ofta en klar lokal agglomerationsfördel i större städer, dels eftersom skalfördelar kan göra att inköp kan göras billigare i större städer, dels eftersom möjligheten att erhålla specifika varor/tjänster är större i stora städer.

Finansiärer är ytterligare en aktör som kan vara avgörande för att entreprenörer, städer och i slutändan nationer ska utvecklas och växa. Inte sällan har finansiärerna en lokal dimension, i synnerhet när det gäller högriskpro-

²⁰ Dahl och Sorensson (2010) har t ex i en dansk undersökning påvisat många högutbildades ovilja att flytta och att de gärna vill bo på kort avstånd till nära och kära. Detta bidrar till geografisk friktion av högutbildade och bidrar till att kunskapsöverspillingen aldrig kommer att vara fullständigt global. Andra arbeten (t ex Saxenian 1991, 1994 och Almeida och Kogut 1999) finner att det kunskapsflöde som uppstår på grund av jobbmobilitet tycks vara spatialt koncentrerat och lokalt. Breschi och Lissoni (2001) har också funnit att många arbetstagare som sysslar med innovationsrelaterad sysselsättning tenderar att välja lokala arbetsgivare. Se också Sorensson och Audia (2000), Klepper (2007) eller Michelacci och Silva (2007) för ytterligare diskussion och empiri kring detta. Många entreprenörer kan emellertid också vara rotlösa och mobila, se Forslid och Ottaviano (2002) för en modell.

²¹ Klepper (2010).

²² Jämför idén bakom Ishotellet i det ödsliga Jukkasjärvi, som närmast betecknades som ett hopplöst kallt och mörkt tillhåll innan entreprenören Yngve Bergkvist dök upp och satte Jukkasjärvi på kartan genom att etablera en av Nordeuropas nu största turistattraktioner.

²³ Denna grundtanke är baserad på Eliasson och Eliassons (1996) diskussion om s k kompetensblock.

jekt som entreprenöriella projekt ofta är. Banker brukar sällan vara intresserade av att låna ut och investera initialt i nya, oprövade idéer och de som ändå lånar ut har ofta en stark lokal förankring med nära kännedom om låntagande entreprenörer. För entreprenöriella projekt är ofta sk företagsänglar eller *venture capital* (VC)-bolag en viktigare finansierare i de initiala faserna. Även dessa verkar ofta lokalt. VC-bolag vill inte gärna investera i företag som ligger längre än en dagsresa bort eftersom de vill ha möjlighet att ha nära kontakt och möjlighet att löpande personligen träffa de entreprenörer de finansierar. Ur finansierarnas synvinkel är det därför bättre att vara lokaliserad i en stor stad. Om en investering visar sig vara mindre lyckad är det lättare att hitta alternativa projekt att satsa på i en stor stad.²⁴ Tillgången till kapital kommer därför otvivelaktigt att vara bättre i större städer.

Behovet av (kompetent) *arbetskraft* är också en viktig resurs för entreprenörer där agglomeration kan spela en roll, vilket vi har varit inne på tidigare. Dels kan det vara lättare att hitta rätt och kompetent arbetskraft i en stor stad. Dels kan arbetstagare vara mer villiga att hoppa på entreprenöriella projekt eller skaffa sig specialistkompetens, om de vet att det finns många alternativa arbetsgivare som de kan arbeta hos utan att behöva flytta ifall det entreprenöriella projektet skulle gå i stöpet.

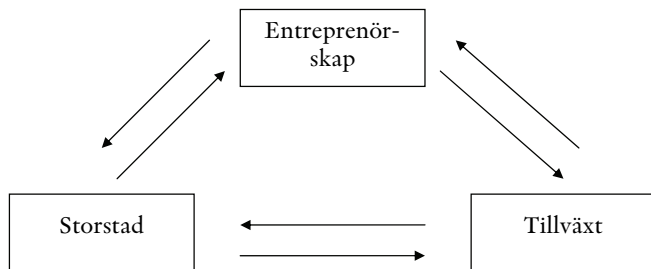
Slutligen är entreprenören beroende av (kompetenta) *kunder* som är villiga att efterfråga de produkter/tjänster som entreprenören vill saluföra. Som vi redan nämnt är icke-standardiserade produkter ofta koncentrerade till differentierade storstäder samtidigt som en stor avsättningsmarknad i en stor stad underlättar entreprenöriell aktivitet.

Sammantaget kan man säga att vissa platser har tillgång till fler finansierare, fler och mer diversifierade arbetstagare och leverantörer samt en större och mer mångfasetterad avsättningsmarknad. Dessa platser gynnar entreprenörskap och det torde för läsaren inte vara svårt att förstå att dessa platser ofta kan likställas med städer, i synnerhet stora städer. Samtidigt är det så att entreprenörskap stimulerar tillväxt.²⁵ *Kort och gott kan (stora) städer stimulera tillväxt genom att de uppmuntrar och underlättar entreprenöriell verksamhet.* Detta är en ny och viktig insikt som bygger vidare på den nya ekonomiska geografien, den endogena tillväxtteorin och entreprenörskapsforskning. Entreprenörer, kapital och arbetskraft dras till täta och dynamiska miljöer som präglas av många kompetenta kunder och många andra (liknande eller kompletterande) företag där det redan råder hög ekonomisk aktivitet.

Det kan dock vara värt att poängtera att det kan finnas två motverkande effekter av stora städer ur en entreprenörs synvinkel. Å ena sidan ger en större stad en än större lokal avsättningsmarknad, vilket är positivt för en entreprenör, å andra sidan kan en större stad också innebära större konkurrens, vilket är negativt ur entreprenörens synvinkel. Med många redan etablerade entreprenörer kan antalet kvarvarande entreprenöriella möjligheter att exploatera vara begränsat. Black och Henderson (2003) drar av

²⁴ Se Helsley och Strange (1991) för en modell.

²⁵ Se t ex Carree och Thurik (2010) för en diskussion.

Källa: Egen figur.

detta slutsatsen att den entreprenöriella nyttan av större städer är avtagande. Delgado m fl (2010) har emellertid visat att kluster med relaterade eller komplementära företag inte avskräcker nya företag och företagstillväxt utan tvärtom stimulerar antalet och tillväxten i nya företag.

Sammantaget kan slutsatserna illustreras som i figur 1, där storstäder stimulerar entreprenörskap som i sin tur stimulerar tillväxt. Men man får inte glömma bort att kausaliteten och sambanden troligtvis går i båda riktningarna. Tillväxt stimulerar entreprenörskap genom att den potentiella marknaden samt inkomst/förmögenheter växer och tillväxt har en tendens att i sig medföra ökad koncentration till storstäderna.

4. Empiri

Empiriskt finns det förvånansvärt lite som explicit undersöker entreprenörskap och tillväxt på stadsnivå, åtminstone med formella ekonometriska metoder.²⁶ Empiriskt finns det också vissa svårigheter kopplade till entreprenörskap. Även om entreprenörskap måhända är ett teoretiskt glasklart begrepp är det inte självklart hur man empiriskt ska mäta dess omfattning.²⁷ Glaeser m fl (2010) föreslår fem olika mått som kan användas för att mäta entreprenörskapsaktiviteten i en stad (antal/andel företagsägare, egenföretagare, små företag, nya företag eller innovationer). Därtill kommer problem med kausalitet som vi nämnt ovan. Tillväxt kan påverka entreprenörskapsaktiviteten i en stad och flera olika faktorer kan påverka både tillväxten och entreprenörskapet i en stad.²⁸

Flera empiriska studier har funnit ett positivt samband mellan olika mått på entreprenörskap (andelen nya företag, egenföretagare eller små företag) och tillväxten.²⁹ Det är emellertid viktigt att inte övertolka dessa

²⁶ Glaeser m fl (2010). På nationell nivå finns det dock många studier som undersöker entreprenörskapets betydelse för ekonomisk tillväxt.

²⁷ Se t ex Sanandaji (2010) för en diskussion.

²⁸ En mindre undersökning av Anyadik-Danes m fl (2010) har undersökt kausaliteten mellan entreprenörskap i form av nya företag och sysselsättningsstillväxt och funnit ett svagt samband från nya företag till tillväxt, men inte tvärtom.

²⁹ Till exempel Glaeser m fl (2010), Audretsch och Keilbach (2004), Glaeser (2007), Braunerhjelms och Borgman (2004) och Dejardin (2010).

resultat eftersom kausalitetsriktningen är oklar. Vad gäller sysselsättnings-tillväxt finner Fritsch och Schroeter (2010) att nyföretagande har en större positiv effekt på sysselsättningstillväxten i mer tätbebyggda områden. Rui och Preto (2010) finner liknande resultat.

Flera empiriska studier har också undersökt innovationsbenägenheten, men då främst kopplat till vad som påverkar innovationsbenägenheten. Empirisk finns det en hel del gjort beträffande stadsstorlek och agglomerationsfördelar och sambandet med just innovation. Feldman och Audretsch (1999) har visat att stora städer stimulerar innovationer. Audretsch och Feldman (1996), Braczyk m fl (1998), Hall (2000) och Maillat (1998) är andra exempel som visar att innovationsbenägenheten påverkas av agglomeration. Nyare bidrag inkluderar också Agrawal m fl (2008), Gerlach m fl (2009) och Simonen och McCann (2008).

5. Städers sammansättning och entreprenörskap

Nu är det inte bara storleken på städer som spelar roll för entreprenörskap och innovation utan även deras sammansättning. Att städer kan stimulera entreprenörskap och innovation betyder nu inte att alla städer stimulerar entreprenöriell aktivitet lika mycket. Ett intressant forskningsområde har vuxit fram som diskuterar vilka egenskaper det är som gör (vissa) städer speciellt entreprenöriella.

En viktig distinktion som kan göras är den mellan specialiserade och stora diversifierade städer, där man med det förra menar städer som präglas av en bransch (t ex bilbranschen) medan det senare syftar på städer som har ett brett näringsliv med många branscher. Specialiserade städer präglas av det som kallas samlokaliseringfördelar, vilket syftar på de fördelar som företag och arbetstagare kan ha av att kunna interagera med andra företag och arbetstagare i samma bransch. Stora diversifierade städer kan i stället dra fördel av det som kallas urbaniseringsfördelar, vilket syftar på de fördelar som företag och arbetstagare kan ha av att interagera med många företag och arbetstagare i andra branscher.

Ofta framförs det i media och populärlitteratur att specialisering och branschspecifika kluster skulle vara speciellt gynnsamma för innovationer och entreprenörskap. Inte sällan lyfts anekdotiska exempel fram. Samlokaliseringfördelar implicerar också att specialisering och koncentration kan vara gynnsamma för ekonomin. Ytterligare argument kan hämtas från Porter (1990) som menar att specialiserade städer kan driva upp konkurrensen inom städerna och hårdare konkurrens stimulerar innovation. Företag inom samma bransch konkurrerar dock med varandra och även om kunskap självklart läcker mellan konkurrenter är det något som företagen vill minimera.³⁰

Kunskapsöverspilling sker emellertid också mellan branscher. Vissa ekonomer och icke-ekonomer (främst Jane Jacobs) menar att stora diversi-

³⁰ Även om anställda kan hoppa mellan olika företag och ta kunskap med sig kan det finnas anställningskontrakt som exempelvis förbjuder anställda att jobba för konkurrenter. Jämför diskussionen ovan och fotnot 15.

fierade städer är bättre på att stimulera innovationer och entreprenörskap bl a genom olika former av ”korsbefruktning” mellan branscher.³¹ Empiriskt finns det mycket som talar för denna tanke. Det finns många exempel på kunskapsöverspillning mellan branscher.³² Nya idéer och innovationer är ofta ett resultat av utbyte mellan branscher. En större variation av branscher baserat på olika teknologier kan därmed stimulera innovation och kunskapsöverspillning. Nyare forskning inom detta område tyder emellertid på att variation i sig inte nödvändigtvis stimulerar kunskapsöverspillning utan det förutsätter att (åtminstone delar av) de olika lokala branscherna har en gemensam kompetens och kunskapsbas. Om olika branscher karaktäriseras av denna s k relaterade variation (*related variation*) och kompletterar varandra kommer den lokala kunskapsöverspillningen att gynnas.³³ Hur stor kunskapsöverspillningen är kan också variera mellan branscher. Park och Chan (1989) finner t ex att det sker en större överspillning från industri till tjänstenäringsar än tvärtom. Betydelsen av kunskapsöverspillning kan göra att företag i första hand inte vill lägga sig nära kunder och leverantörer på grund av transportkostnader (som blivit allt lägre) utan nära andra företag.

Feldman och Audretsch (1999) finner att branschspecialisering inom en stad har en negativ påverkan på innovationsförmågan medan diversifierade städer med många branscher som har en gemensam teknologisk eller kunskapsmässig bas påverkar innovationsförmågan positivt.³⁴ Att framför allt diversifierade städer stimulerar innovation och entreprenörskap har även bekräftats i flera andra studier.³⁵ Som kontrast kan nämnas två studier av Fritsch och Slavtchev (2009) samt Hornych och Schwartz (2009) som funnit att sambandet mellan samlokalisering fördelar (som uppstår i specialiserade städer) och innovationsförmågan först stiger upp till en viss nivå för att sedan sjunka. Innovationsbenägenheten kan alltså stimuleras genom de samlokalisering fördelar som uppstår när företag inom samma bransch ligger nära varandra, men bara upp till en viss nivå. Det är med andra ord absolut inte så att specialisering missgynnar innovationer, men en samlad bedömning ger vid handen att diversifierade städer kan vara att föredra ur innovationssynpunkt.³⁶ En ny svensk avhandling har undersökt vilka

³¹ Duranton och Puga (2001). För verk av Jacobs, se Jacobs (1969, 1984).

³² Se t ex Park och Chan (1989) eller Park (2004).

³³ Frenken m fl (2007) och Boschma och Immarino (2009). Man skulle t ex kunna tänka sig ett diversifierat kluster som t ex har nanoteknologi som bas men där de olika företagen verkar inom olika branscher, såsom IT, läkemedel och TEKO.

³⁴ Jämför diskussionen om *related variation* ovan.

³⁵ Se t ex Glaeser m fl (1992) för ett annat känt exempel. Duranton och Puga (2000) innehåller bl a en genomgång av olika studier och konstaterar att diversifierade städer stimulerar innovation.

³⁶ Notera att denna slutsats går emot den ”allmänna uppfattningen”, jämför Duranton och Puga (2000, fn 1). Beaudry och Schifffauerova (2009) har gjort en sammanställning av forskningsläget rent allmänt och menar att det är omöjligt att dra några säkra slutsatser huruvida samlokalisering fördelar eller urbaniserings fördelar är mest positiva för stadens utveckling. En annan genomgång av litteraturen av Rosenthal och Strange (2004) visar att diversifierade städer stimulerar tillväxt (på stadsnivå), medan någon sådan effekt inte (eller sällan) kan finnas av specialiserade städer. Det finns i dessa genomgångar emellertid också många undersökningar som visar på starka samlokalisering fördelar.

agglomerationsfördelar som påverkar entreprenörskap (mest) och vilket entreprenörskap som stimuleras.³⁷ Undersökningen finner att både samlokaliseringfördelar och urbaniseringsfördelar stimulerar entreprenörskap, men urbaniseringsfördelar stimulerar specifikt framför allt högteknologisk tillverkning och kunskapsintensiva företagstjänster.

Duranton och Puga (2001) har utvecklat en tanke om ”plantskolestäder” – stora diversifierade städer som är speciellt lämpade att fungera som en grogrund för innovationer och entreprenörskap. Entreprenöriella aktiviteter centreras till dessa städer vilket i en självförstärkande process gör dessa mer lämpade för experiment, imitation och kunskapsöverspillning. När en innovation är färdig för industriell produktion kan företaget (eller åtminstone dess produktionsdel) flytta ut till en mindre men mer specialiserad stad. Dessa stora ”plantskolestäder” präglas av höga huspriser och höga löner, men givet det bättre entreprenöriella klimatet i dessa städer är det för många företag (och anställda) värt att etablera sig här. Sådan lokalisering kan ses som en investering som implicerar höga produktionskostnader men också att arbetstagare kan lära sig snabbare och att företag fortare kan ta del av och utveckla nya idéer och ny kunskap. Vid massproduktion kan man emellertid flytta ut till mindre men mer specialiserade städer och på så sätt undvika de höga kostnader som är förknippade med stora städer. Duranton och Puga menar att New York kan karaktäriseras som en typisk ”plantskolestad” för entreprenöriell verksamhet.

Glaeser och Ponzetto (2010) menar att dagens teknologiska utveckling gynnar städer som är innovationsspecialiserade (genom att vara stora och diversifierade och fungera som plantskolor) på bekostnad av specialiserade massproducerande städer. Jansson (2006) menar att tjänstesektorn kommer att spela en avgörande roll för ekonomisk utveckling i framtiden. Traditionellt har tillväxten stimulerats genom tekniska framsteg som ökar arbetsproduktiviteten, men Jansson (2006) menar att en alternativ mekanism är ökad agglomeration som i sig kan öka produktiviteten. Den ökade betydelsen av tjänstesektorn kommer troligen också att kräva ökad urbanisering och täthet för att kunna utvecklas. Om ökad agglomeration stimulerar entreprenörskap och innovativ verksamhet tillräckligt mycket, vilket kan komma hela ekonomin till del, kan ökad agglomeration gynna hela nationen inklusive dess perifera delar.³⁸

Studier tyder på att betydelsen av agglomeration, och kanske framför allt urbaniseringsfördelar, ökar, bl a som en följd av ökad betydelse av kunskapsintensiv verksamhet. Detta kommer att gynna ökad koncentration av ekonomisk aktivitet framöver.³⁹ Dagens ekonomi står därmed inför en ny typ av strukturomvandling. Under industrialiseringen flyttade människor från landsbygden in till olika specialiserade industriorter. Nu går vi in i en

³⁷ Baltzopoulos (2010).

³⁸ Jämför Fujita och Thisse (2003).

³⁹ Se t ex Duranton och Puga (2000), Gaspar och Glaeser (1998), Glaeser (1998), Quigley (1998) eller Polèse och Shearmur (2004).

ny fas av strukturomvandling där befolkningen koncentreras till storstäderna med dess tjänste- och kunskapsintensiva branscher.

6. Avslutning och några policyimplikationer

Denna artikel har försökt göra läsaren uppmärksam på ett nytt forskningsområde i gränslandet mellan ekonomisk geografi, tillväxtteori och entreprenörskapsforskning, nämligen storstädernas betydelse för entreprenörskap och tillväxt. Entreprenörskap har en tydlig spatial dimension och dess förekomst underlättas i stora städer av flera skäl. Det är t ex lättare att komma i kontakt med och pröva nya idéer och produkter i stora städer med ett stort och diversifierat kundunderlag. Samtidigt kan ökad entreprenörskapsaktivitet stimulera tillväxten i ekonomin.

Mycket talar för att framväxten av ett tjänste- och kunskapssamhälle i en allt mer globaliserad värld kommer att göra att diversifierade storstäder med breda och kunskapsintensiva arbetsmarknader gynnas. Ekonomin präglas allt mer av tjänstesektorn och stora delar av tjänstesektorn är utpräglat lokal. Många tjänster kräver ett tillräckligt stort kundunderlag för att de ska gå att utveckla och detta underlag finns framför allt i stora städer. Kunskapssamhället och entreprenörens återkomst kan också tolkas som att stora diversifierade städer har framtiden för sig eftersom de kan fungera som ”plantskolor” för att stimulera entreprenöriell aktivitet. Det finns också empiriskt stöd för att storstäder stimulerar entreprenörskap och innovation.

Storstäderna har alltså fått en ökad betydelse för Sveriges konkurrenskraft och tillväxtmöjligheter, vilket också gett avtryck i statistiken. Det man från politiskt håll konkret kan göra för att bejaka denna utveckling och stimulera tillväxten i Sverige är att investera i infrastruktur och förändra bostadspolitiken som ofta fungerar som en flaskhals för expansion. Därutöver behövs breda generella satsningar på entreprenörskap och human kapital samt en gynnsam atmosfär för att nya och etablerade kluster ska kunna utvecklas. Det räcker emellertid inte med att fokusera på att göra det lättare att bli företagare. Man måste också se till att incitamenten att vara entreprenör och utveckla framgångsrika och växande företag i storstäderna är tillräckligt höga.⁴⁰ En framgångsrik ekonomi präglas av attraktiva och välfungerande storstadsmiljöer som kan attrahera kunskapsintensiva, högteknologiska eller tjänsteproducerande företag samt högpresterande och välutbildade individer.

REFERENSER

Acs, Z J, D B Audretsch, P Braunerhjelm och B Carlsson (2009), ”The Knowledge Spillover Theory of Entrepreneurship”, *Small Business Economics*, vol 32, s 15-30.

Acs, Z J och M Sanders (2008), ”Intellectual Property Rights and the Knowledge Spillover Theory of Entrepreneurship”, Jena Economic Research Papers 2008-069, Max Planck Institute of Economics, Jena.

⁴⁰ För en utförligare diskussion om ekonomisk politik och entreprenörskap, se Henrekson och Stenkula (2010).

- Agrawal, A, D Kapur och J McHale (2008), "How Do Spatial and Social Proximity Influence Knowledge Flows? Evidence from Patent Data", *Journal of Urban Economics*, vol 64, s 258-269.
- Almeida, P och B Kogut (1999), "Localization of Knowledge and the Mobility of Engineers in Regional Networks", *Management Science*, vol 45, s 905-917.
- Anselin, L, A Varga och Z J Acs (1997), "Local Geographic Spillovers between University Research and High Technology Innovations", *Journal of Urban Economics*, vol 42, s 422-448.
- Anyadik-Danes, M, M Hart och H Lenihan (2010), "New Business Formation in a Rapidly Growing Economy: The Irish Experience", *Small Business Economics*, under utgivning.
- Audretsch, D B (1995), *Innovation and Industry Evolution*, MIT Press, Cambridge, MA.
- Audretsch, D B och M Feldman (1996), "R&D Spillovers and the Geography of Innovation and Production", *American Economic Review*, vol 86, s 630-640.
- Audretsch, D B och M Keilbach (2004), "Entrepreneurship Capital and Economic Performance", *Regional Studies*, vol 38, s 949-959.
- Audretsch, D B och E E Lehmann (2005), "Does the Knowledge Spillover Theory of Entrepreneurship Hold for Regions?", *Research Policy*, vol 34, s 1191-1202.
- Audretsch, D B och A R Thurik (2004), "The Model of the Entrepreneurial Economy", *International Journal of Entrepreneurship Education*, vol 2, s 143-166.
- Baltzopoulos, A (2010), *Essays on High Quality Entrepreneurship*, doktorsavhandling, KTH, Stockholm.
- Baptista, R och P Swann (1998), "Do Firms in Clusters Innovate More?", *Research Policy*, vol 27, s 525-540.
- Beaudry, C och A Schiffauerova (2009), "Who's Right, Marshall or Jacobs? The Localization versus Urbanization Debate", *Research Policy*, vol 38, s 318-337.
- Black, D och J V Henderson (2003), "Urban Evolution in the USA", *Journal of Economic Geography*, vol 3, s 343-373.
- Boschma, R A och S Iammarino (2009), "Related Variety, Trade Linkages and Regional Growth", *Economic Geography*, vol 85, s 289-311.
- Bottazzi, L och G Peri (2003), "Innovation and Spillovers in Regions: Evidence from European Patent Data", *European Economic Review*, vol 47, s 687-710.
- Braczyk, H, P Cooke och M Heidenreich (red) (1998), *Regional Innovation Systems: The Role of Governance in a Globalised World*, Routledge, London och Pennsylvania.
- Braunerhjelm P och B Borgman (2004), "Geographical Concentration, Entrepreneurship and Regional Growth: Evidence from Regional Data in Sweden 1975-99", *Regional Studies*, vol 38, s 929-947.
- Breschi, S och F Lissoni (2001), "Knowledge Spillovers and Local Innovation Systems: A Critical Survey", *Industrial and Corporate Change*, vol 10, s 975-1005.
- Carree, M A och A R Thurik (2010), "The Impact of Entrepreneurship on Economic Growth", i Acs, Z J och D B Audretsch (red), *Handbook of Entrepreneurship Research*, Springer, New York.
- Chinitz, B J (1961), "Contrasts in Agglomeration: New York and Pittsburgh", *American Economic Review*, vol 51, s 279-289.
- Dahl, M och O Sorensson (2010), "The Migration of Technical Workers", *Journal of Urban Economics*, vol 67, s 33-45.
- Dejardin, M (2010), "Linking Net Entry to Regional Economic Growth", *Small Business Economics*, under utgivning.
- Delgado, M, M Porto och S Stern (2010), "Clusters and Entrepreneurship", *Journal of Economic Geography*, vol 10, s 495-518.
- Duranton, G och D Puga (2000), "Diversity and Specialization in Cities: Why, Where and When Does It Matter?", *Urban Studies*, vol 37, s 533-555.
- Duranton, G och D Puga (2001), "Nursery Cities: Urban Diversity, Process Innovation, and the Life Cycle of Products", *American Economic Review*, vol 91, s 1454-1477.
- Eliasson, G och Å Eliasson (1996), "The Biotechnical Competence Bloc", *Revue D'Economie Industrielle*, vol 78, s 7-26.
- Feldman, M och D Audretsch (1999), "Innovation in Cities: Science-based Diversity, Specialization and Localized Competition", *European Economic Review*, vol 43, s 409-429.
- Forslid, R (2008), "Du sköna nya globaliserade värld? Starka klusters och svaga regioners betydelse för ekonomisk tillväxt", Underlagsrapport nr 8 till Globaliseringsrådet.
- Forslid, R och G I P Ottaviano (2002), "An Analytically Solvable Core-periphery Model", *Journal of Economic Geography*, vol 3, s 229-240.
- Frenken, K, F G van Oort och T Verburg (2007), "Related Variety, Unrelated Variety and Regional Economic Growth", *Regional Studies*, vol 41, s 685-697.
- Fritsch, M och A Schroeter (2010), "Why Does the Effect of New Business Formation Differ across Regions?", *Small Business Economics*, under utgivning.

- Fritsch, M och V Slavtchev (2009), "Determinants of the Efficiency of Regional Innovation Systems", *Regional Studies*, under utgivning.
- Fujita, M och P Krugman (2000), "A Monopolistic Competition Model of Urban Systems and Trade", i Huriot, J M och J Thisse (red), *Economics of Cities*, Cambridge University Press, Cambridge, UK.
- Fujita, M och J F Thisse (2003), "Does Geographical Agglomeration Foster Economic Growth? And Who Gains and Loses from It?", *Japanese Economic Review*, vol 54, s 121-145.
- Gaspar, J och E L Glaeser (1998), "Information Technology and the Future of Cities", *Journal of Urban Economics*, vol 43, s 136-156.
- Gerlach, H, T Ronde och K Stahl (2009), "Labor Pooling in R&D Intensive Industries", *Journal of Urban Economics*, vol 65, s 99-111.
- Glaeser, E L (1994), "Cities, Information, and Economic Growth", *Cityscape*, vol 1, s 9-77.
- Glaeser, E L (1998), "Are Cities Dying?", *Journal of Economic Perspectives*, vol 12, s 139-160.
- Glaeser, E L (2007), "Entrepreneurship and the City", NBER Working Paper 13551.
- Glaeser, E L, H D Kallal, J A Scheinkman och A Shleifer (1992), "Growth in Cities Source", *Journal of Political Economy*, vol 100, s 1126-1152.
- Glaeser, E L och G A M Ponzetto (2010), "Did the Death of Distance Hurt Detroit and Help New York?", i Glaeser, E L (red), *Agglomeration Economics*, University of Chicago Press, Chicago och London.
- Glaeser, E L, S S Rosenthal och W C Strange (2010), "Urban Economics and Entrepreneurship", *Journal of Urban Economics*, vol 67, s 1-14.
- Glaeser, E L och B Sacerdote (1999), "Why Is There More Crime in Cities?", *Journal of Political Economy*, vol 107, s 225-258.
- Hall, P (2000), "Creative Cities and Economic Development", *Urban Studies*, vol 37, s 639-649.
- Hayek, F (1945), "The Use of Knowledge in Society", *American Economic Review*, vol 35, s 519-530.
- Helsley, R W och W C Strange (1991), "Agglomeration Economies and Urban Capital Markets", *Journal of Urban Economics*, vol 29, s 96-112.
- Henrekson, M och M Stenkula (2007), *Entreprenörskap*, SNS, Stockholm.
- Henrekson, M och M Stenkula (2010), "Entrepreneurship and Public Policy", i Acs, Z J och D B Audretsch (red), *Handbook of Entrepreneurship Research*, Springer, New York.
- Hoover, E och R Vernon (1959), *Anatomy of a Metropolis*, Harvard University Press, Cambridge.
- Hornych, C och M Schwartz (2009), "Industry Concentration and Regional Innovative Performance – Empirical Evidence for Eastern Germany", *Post-Communist Economies*, vol 21, s 513-530.
- Jacobs, J (1969), *The Economy of Cities*, Vintage, New York.
- Jacobs, J (1984), *Cities and the Wealth of Nations*, Vintage, New York.
- Jaffe, A B, M Trajtenberg och M S Fogarty (2000), "Knowledge Spillovers and Patent Citations: Evidence from a Survey of Inventors", *American Economic Review*, vol 90, s 215-218.
- Jaffe, A B, M Trajtenberg och R Henderson (1993), "Geographic Localization of Knowledge Spillovers as Evidenced by Patent Citations", *Quarterly Journal of Economics*, vol 108, s 577-598.
- Jansson, J O (2006), *The Economics of Services. Development and Policy*, Edward Elgar, Cheltenham.
- Kerr, W (2010), "Breakthrough Inventions and Migration Clusters of Innovation", *Journal of Urban Economics*, vol 67, s 46-60.
- Klepper, S (2007), "Disagreements, Spinoffs, and the Evolution of Detroit as the Capital of the US Automobile Industry", *Management Science*, vol 53, s 616-631.
- Klepper, S (2010), "The Origin and Growth of Industry Clusters: The Making of Silicon Valley and Detroit", *Journal of Urban Economics*, vol 67, s 15-32.
- Krugman, P (1991), "Increasing Returns and Economic Geography", *Journal of Political Economy*, vol 99, s 857-880.
- Länsstyrelsen i Stockholms Län (2010), "Läget i länet. Bostadsmarknaden i Stockholms län 2010", Rapport 2010:09.
- Maillat, D (1998), "From the Industrial District to the Innovative Milieu: Contribution to an Analysis of Territorialised Production Organizations", *Recherches Economiques de Louvain*, vol 64, s 111-129.
- Maurseth, P B och B Verspagen (2002), "Knowledge Spillovers in Europe: A Patent Citations Analysis", *Scandinavian Journal of Economics*, vol 104, s 531-545.
- Michelacci, C och O Silva (2007), "Why So Many Local Entrepreneurs?", *Review of Economics and Statistics*, vol 89, s 615-633.
- Moreno, R, R Paci och S Usai (2006), "Innovation Clusters in the European Regions",

- European Planning Studies*, vol 14, s 1235-1263.
- Nyföretagarbarometern (2010), "Nyföretagarbarometern av NyföretagarCentrum Sverige", Sammanställs av NyföretagarCentrum Sverige och bygger på underlag från Bolagsverket, http://www.nyforetagarcentrum.com/virtupload/nyforetagarcentrum/content/43/2010_kommun_halvar.pdf (2010-09-28).
- Park, J (2004), "International and Intersectoral R&D Spillovers in the OECD and East Asian Economies", *Economic Inquiry*, vol 42, s 739-757.
- Park, S och K Chan (1989), "A Cross-country Input-output Analysis of Intersectoral Relationships between Manufacturing and Services and their Employment Implications", *World Development*, vol 17, s 199-212.
- Polanyi, M (1967), *The Tacit Dimension*, Anchor Books, Garden City, NY.
- Polèse, M och R Shearmur (2004), "Is Distance Really Dead?", *Comparing Science Review*, vol 27, nr 4, s 1-27.
- Porter, M (1990), *The Competitive Advantage of Nations*, The Free Press, New York.
- Quigley, J M (1998), "Urban Diversity and Economic Growth", *Journal of Economic Perspectives*, vol 12, s 127-138.
- Rosenthal, S S och W C Strange (2004), "Evidence on the Nature and Sources of Agglomeration Economies", i Henderson, V och J-F Thisse (red), *Handbook of Urban and Regional Economics*, vol 4, Elsevier North Holland, Amsterdam.
- Rui, B och M T Preto (2010), "New Firm Formation and Employment Growth: Regional and Business Dynamics", *Small Business Economics*, under utgivning.
- Sanandaji, T (2010), "Entrepreneurship as the Opposite of Self-Employment", manuskript, University of Chicago och Institutet för Näringslivsforskning.
- Saxenian, A L (1991), "The Origins and Dynamics of Production Networks in Silicon Valley", *Research Policy*, vol 20, s 423-437.
- Saxenian, A L (1994), *Regional Advantage: Culture and Competition in Silicon Valley*, Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Simonen, J och P McCann (2008), "Firm Innovation: The Influence of R&C Cooperation and the Geography of Human Capital Inputs", *Journal of Urban Economics*, vol 64, s 146-154.
- Sorensson, O och P G Audia (2000), "The Social Structure of Entrepreneurial Activity: Geographic Concentration of Footwear Production in the United States, 1940-1989", *American Journal of Sociology*, vol 106, s 424-462.
- Stockholms Stads Utrednings- och Statistikkontor (2010), "Befolkning: Befolkningsöversikt 2010. Statistik om STHLM", rapport S 2010:08, Stockholms stad, Stockholm.
- Vernon, R (1960), *Metropolis 1985*, Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Zenou, Y (2003), "The Spatial Aspects of Crime", *Journal of the European Economic Association*, vol 1, s 459-467.
- Zucker, L G, M R Darby och M B Brewer (1998), "Intellectual Human Capital and the Birth of U.S. Biotechnology Enterprises", *American Economic Review*, vol 88, s 290-306.